

Finnugor nyelvrokonság egykor és most

Kozmács István

SZTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszék

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Magyar Nyelv és Irodalomtudományi Intézet

Első feladatunk a címben jelzett kérdés tárgyalásakor az, hogy tisztázzuk a címbeli fogalmakat, azt, hogy mit jelentenek az *egykor*, a *most*, a *nyelvrokonság*, illetve a *nyelvrokonság egykor* és a *nyelvrokonság most* szókapcsolatok. Ezek mellett tisztázandó az ősnyelv/alapnyelv és az őshaza fogalma is. Erre azért van szükségünk, hogy a következőkben minden olvasó tudja, hogy a terminusok használata során miről is ejtek szót.

Az *egykor* ebben az írásban a kezdetektől az 1875-ig terjedő időszakot jelöli, amelyet két szakaszra bonthatunk. Az első szakasza az összehasonlító nyelvtudomány módszerének megszületése előtti időszak (a 19. századig tartó időszak). Ekkor a nyelvek kapcsolatának és történetének kutatásában egyetlen paradigma létezett: az ősi nyelv (az ősnyelv), másképp a tökéletes nyelv keresésének paradigmája. A paradigma feltételezése szerint volt/van egy ősi nyelv, és azt a nyelvet meg is lehet találni, mégpedig úgy, ha megkeressük azt a nyelvet, amelyik legjobban megőrizte az ősnyelv sajátosságait (erről Eco 1993).

Az *egykor* második szakasza az összehasonlító nyelvtudomány utáni időszakot jelenti (a 19. század elejétől a 19. század végéig). Ennek a második szakasznak két korszaka van: első korszakában két paradigma élt egymás mellett: a korábbi és az új, az összehasonlító nyelv kutatás paradigmája (Magyarországon úgy 1875-ig). Erre az időszakra még jellemző az ősnyelv keresése, mely módszerének a bel- és külhasonlítást tartják, de már létezik az összehasonlító nyelvészet módszere is, amellyel már nem is az ősnyelvet keresik, hanem a nyelvek rokonságát próbálják megállapítani. 1875 után azonban már Magyarországon is ismét egy paradigmás korszakról beszélhetünk: ekkor már csak az összehasonlító nyelvészet módszerével kutatják a nyelvek rokonságszerű kapcsolatait.

A *most* a 20. századtól napjainkig terjedő időszak. Ennek Magyarországon három szakasza volt. Az első a 19. század végétől megközelítőleg 1950-ig tart, amikor még az összehasonlító történeti nyelvészet módszere volt a meghatározó, és a történeti nyelvészeti kutatásokban nem jelentek meg modern nyelvészeti eljárások. A második szakasz 1950 és 1990 közé tehető. Ebben az időszakban az összehasonlító történeti nyelvészeti kutatások mellett már a modern nyelvtudományok és elméletek, illetve azok hatása is megjelent a nyelvek összehasonlító kutatásában. A harmadik szakasz Magyarországon

1990-től számítható, amikor az összehasonlító történeti nyelvészet, a modern nyelvleírások és elméletek, valamint azok hatása mellett ismét megjelent a már egyszer meghaladott paradigma, az ősnyelv keresése (amely, szemben a 19. századi státusával, ma már nem tudományos elmélet, és nem is a tudományos körökben létezik).

Mit jelentett a *nyelvrokonság egykor*? Jellemző volt, hogy maga a terminus sem volt definiálva, mert valójában nem is nyelvek közötti rokonságot, hanem a nyelvek affinitását (vonzódást, megfelelést) keresték. Ebben a gondolkodásban a similitudo (hasonlóság) egyenlő volt a cognatióval (rokonság, leszármazás). A megállapításokat a nyelvek érzékelhető hasonlósága alapján tették meg, s azt tartották hasonlónak, ami hasonlított.

Ez a gondolkodás ma is jellemző a tudományos nyelvhasonlításban, s ezért a nagyközönség is elfogadja, hogy

- a finn *vesi* (jelentése 'víz') és a magyar *víz* szó hasonlít egymásra, tehát ez jó megfelelés, de
- a finn *kota* ('otthon, sátor') és a magyar *ház* szó nem hasonlít egymásra, tehát ez nem jó megfelelés.

Pedig minden jelenlegi ismeretünk szerint a finn *vesi* nem azért vehető össze a magyar *víz* szóval, mert hasonlítanak egymásra, hanem ellenkezőleg: éppen azért, mert a finn *vesi* szó töve *vete-*, ami nem hasonlít a *víz* szóra. Ha most ezzel a *vete-* ~ *víz* alakkal összevetjük a *kota-ház* szóalakokat, akkor azt láthatjuk, hogy mindkét a szópárban is a két magánhangzó közötti finn *-t*-nek a magyarban *-z* felel meg (azaz a finn VtV hangsornak magyar Vz a megfelelője, ahol V= magánhangzó).

Más nyelvből véve példát:

- a török *kök* és a magyar *kék* szóalakok hasonlítanak egymásra, tehát jó megfelelés.

A csupán ilyen jellegű hasonlóságok alapján nyelveket összevetőket egyáltalán nem érdekli, hogy a *víz* és a *ház* szavak az alapszókincsbe tartoznak, a *kék* szó viszont nem. Ez azért fontos kérdés, mert míg az előbbieket alkalmasak rokonságra vonatkozó következtetések levonására, az utóbbiak nem.

Egykor a magyar nyelv kapcsolatait a pártatlan megfigyelők a mai finnugor nyelvekkel sorolták egy csoportba. Pártatlan megfigyelő ebben az esetben minden olyan személy, aki semmilyen kapcsolatban nincs Magyarországgal és a magyar ügyekkel. Egy ezek közül Philipp Johann von Strahlenberg,¹ aki 1730-ban megjelent munkájában a magyar nyelvet a mai finnugor nyelvekkel sorolja egy csoportba, a következőképpen:

¹ Philip Johan Strahlenberg 1676-ban született Stralsund szigetén, eredeti neve Tabbert. 1694-ben lépett be a svéd hadseregbe. Részt vett a nagy északi háborúban. Az 1706-ban katonai

„Az I. csoport: ezek a népek mindannyian a felső-magyar és a finn nemzethez tartoznak, amelyeknek egymással azonos² dialektusa van. Azért van az első kettő így feltüntetve, hogy az utána következő többi hatot, amelyek az orosz birodalomban, részben Európában, részben Ázsiában laknak, össze lehessen velük hasonlítani. Az ókorban ezeknek az ősei a hunok vagy unok voltak.”

Jól láthatóan fér meg egymással Strahlenberg gondolkozásában a magyarok hun eredete és nyelvüknek a mai finnugornak tartott nyelvekkel való kapcsolata.

Most a nyelvrokonság az *egykor* felfogásával szemben definiált fogalom. Nem a nyelvek hasonlósága alapján sorolnak két nyelvet azonos nyelvcsaládba, azaz tartják őket rokonoknak. Az *egykorral* megegyezően, a pártatlan megfigyelők a magyart a mai uráli (finnugor) nyelvekkel sorolják egy csoportba. Pártatlan megfigyelő ebben az esetben a nem magyar szerző, aki a kérdéssel bármely nyelven megjelent bármelyik nyelvészeti írásában foglalkozott.

Mi tehát a *nyelvrokonság* definíciója? Az egykor és most határán már törekedtek a definiálásra, és az érdeklődő laikus ilyeneket olvashat ebből a korból:

„A nyelvrokonság általában jelenti különböző nyelveknek szerkezetbeli hasonlóságát; pl. az indogermán s a sémi nyelvek rokonok annyiban, hogy a szótó belső változásával fejezhetik ki, amit p. a magyar s a japáni nyelv csak hátuljáruló ragokkal jelöl meg. Szorosabb értelemben a Ny.-on rendszerint nemcsak hasonlóságot, hanem közös eredetet értünk.” (Pallas lexikona 1893–1896)

érdemeiért XII. Károly nemesi címet adományozott neki és öccsének, Peer Siegfriidnek. Új nemesi családnevük lett a von Strahlenberg. Orosz hadifogságba esett az 1709. június 27-ére virradó napon lezajlott poltavai svéd-orosz ütközetben. Szibériába száműzték, ahol 13 évet töltött hadifogságban. 1720-tól a Tobolszkba érkezett Messerschmidt, német természettudós segítőjeként tevékenykedett. 1723-ban tér vissza Svédországba, 1747-ben hal meg. Számunkra fontos munkája a *Das Nord- und Ostliche Theil von Europa und Asia*. Stockholm, 1730. (<https://goo.gl/bfUBKr>). Angol fordításban is megjelent 1738-ban, Londonban (<https://goo.gl/dnehhv>). Ebben a munkájában vannak ugyan nyelvészeti megállapítások is, de a munkája Oroszország történetének, földrajzának, népeinek, növény- és állatvilágának stb. egyfajta összefoglalása. Strahlenberg az ún. boreo-orientalis nyelveket 6 csoportra osztja, és az I. felsőmagyar-finn osztályba a következő nyelveket sorolta: finn (a lívvel együtt), vogul, mordvin, cseremis, permi, votják, osztják.

² Figyeljük meg, mit jelent Strahlenberg szövegében itt az, hogy *azonos*. Senkin nem gondolhatja, hogy Strahlenberg abban az értelemben tartaná azonosnak a finn és a magyar nyelvet, hogy azok tökéletesen megegyeznek egymással.

Ugyanitt olvashatjuk továbbá:

„Mindjárt az első tudós, aki a magyarral is s a finn nyelvvel is megismerkedett, Fogel Márton, hamburgi orvos, már kétszáz évvel ezelőtt fölfödözte, hogy a magyar nyelv szókincse és szervezete rokon a finn és lapp nyelvével. S már száz esztendejénél több, hogy a lapp nyelvre nézve Sajnovics, a többi finn-ugor nyelvre nézve Gyarmathi Sámuel e rokonságot meggyőzőleg bebizonyította. 1848 óta Hunfalvy Pál s kivált Budenz József és tanítványai a tudománynak teljes világosságát derítették a magyar nyelvrokonság kérdésére, s ma azt mondhatjuk, hogy e tekintetben a kétségre sem oka, sem joga nincsen többé senkinek.” (Pallas lexikona 1893–1896)

Mikor ezeket a szövegeket olvassuk, tudnunk kell, hogy ezek lexikonszövegek, s a nyelvrokonsággal foglalkozók számára túl erős az a kijelentés a szövegben, miszerint: „ma azt mondhatjuk, hogy e tekintetben a kétségre sem oka, sem joga nincsen többé senkinek”. A tudományos gondolkodás szerint a tudományos igazság változhat, s ezért mondjuk ma is inkább így: mai tudásunk szerint a magyar nyelvet a finnugor (uráli) nyelvek közé soroljuk.

Jelenleg, azaz most a nyelvrokonság definíciójaként elfogadott megfogalmazás az, hogy

nyelvrokonság van két nyelv között, amennyiben az adott nyelvekben meghatározott típusú nyelvi jegyekből elég sok található ahhoz, hogy arra következtessünk: a vizsgált nyelvek beszélőinek közösségei valamikor egymás közelében éltek, esetleg azonos közösségben éltek (Sándor 2011: 77)

A vizsgálat módja az összehasonlító nyelvtörténet módszere, amely a nyelvi rendszerek (hangtan, alaktan, a mondat) kutatását jelenti.

Itt kell foglalkozni az *ősnyelv* vs. *alapnyelv* kérdésével. A két terminust egymás szinonimájaként használják, jóllehet hasznos őket megkülönböztetni. Ahogy láttuk, ősnyelven az emberiség ősi nyelvét értették, s úgy gondolták, hogy az meg is található. Ezzel szemben az alapnyelv alatt a rokonnak tartott nyelvek közös őst értik, és úgy tartják, hogy ez a közös ő, ez a nyelv csak rekonstruálható nyelv. Ezzel összefüggésben az őshaza alatt azt a területet értjük, ahol a rekonstruált alapnyelvet használhatták (ha egyáltalán volt, vö. Sándor 2011: az alapnyelv a rokon nyelvekben kimutatható közös jegyekből rekonstruálható egykori szavak, nyelvtani elemek összessége – azaz nem egy egykori nyelv vagy annak nyomai). Fontos tudni és tisztázni: a nyelvészeti őshazakutatás nem egyenlő a nyelvet ma beszélők őshazájának keresésével, mivel egy

adott nyelvet jelenleg beszélheti egy egészen másik embercsoport, mint amelyik a nyelv feltételezett alapnyelvét beszélte.

Az eddigiekből következik az a nem meglepő tény, hogy kortól és paradigmától függően más és más volt a viszony a finnugor nyelvrokonság kérdéséhez. Természetesen ez azt is jelenti, hogy volt, ami változott. Egyrészt az ősnyelvkutatás mint paradigma és módszer elvesztette tudományos értékét (fontos megjegyezni, hogy nem a finnugor rokonság elfogadása, hanem a nyelvészeti kutatások változása okozta a módszer tudományos értékének megkopását), másrészt az összehasonlító nyelvészet módszerét a 19. században használók számára is módosult a tudományos igazság. A magyar nyelv a kezdeti elképzeléseikkel szemben nem a török, hanem a finnugor (uráli) nyelvek rokonának bizonyult. Harmadsorban a családfamodell mellett más modellek és más elméletek (szivárványelmélet, hullámelmélet, az alapnyelv nem volt, hanem lett stb.) is keletkeztek, sőt egyidejűleg léteztek is, és a családfamodell – ahogy a többi modell is – állandóan viták kereszttüzében állt. Itt a probléma részletezése nem igazán indokolt, de arra mindenképpen emlékeztetnünk kell, hogy minden modell egyszerűsítés, és akként is kell tekinteni rá.

És volt, ami nem változott. Egyrészt a nyelvészek paradigmától függetlenül mindig tudták és tudják, hogy a nyelvrokonság és a néprokonság közé nem lehet egyenlőségjelet tenni, s ebből következően azt is, hogy a nyelvészeti őshaza nem azonos a nyelvét szinkron szinten beszélő emberi közösség ősi településterületével. Másrészt sosem vitatta senki, hogy az uráli alapnyelvnek, illetve a közties alapnyelveknek vagy éppen az egyes uráli nyelveknek volt/van kapcsolatuk más alapnyelvekkel/közties alapnyelvekkel/egyes nyelvekkel. Lényeges emlékeztetni rá, hogy a laikus közönség ezt a különbségtételt nem tette és nem teszi meg.

Álljon itt most két idézet igazolásul arra, hogy paradigmától függetlenül elfogadták és vallották egykor a nyelvészek, hogy a nyelv- és néprokonság nem azonosítható. Ezt olvassuk a Czuczor–Fogarasi-szótár előszavában a 23. oldalon:

„sem a nyelvrokonságból vérrokonságot, sem viszont vagy ellenkezőleg következtetni józan okoskodással nem lehet”.

Szinnyei József a Budenz-albumban megjelent írásában, 1884-ben pedig ezt írja:

„A nyelvtudomány kérlelhetetlen adatai arra vallanak, hogy az u.n. ugor [ma: finnugor] népek olyan nyelveken beszélnek, melyek a magyar nyelvvel közeli rokonságban állanak; tehát az ugor népek nekünk nyelvrokonaink [!]. Hogy vér szerint is rokonaink-e, az más kérdés [!]. Valószínűnek valószínű; de bizonyosra nem lehet fogni, mert vannak rá példák, hogy egy nép

mással cserélte fel eredeti nyelvét, s így vér szerint más, nyelv szerint megint más népekkel áll rokonságban [!]. Lehet tehát, hogy a párducus Árpáddal bevándorlott magyarok vér szerint egytől-egyig mind törökök voltak.”

Mindezzel kapcsolatosan fel kell hívni a figyelmet a tömegkommunikáció és az alternatív tudósok (ők olyan kutatók, akik bármely más tudományterületen akadémiai képzettséggel rendelkeznek) felelősségére. Mindkét esetben elengedhetetlen követelmény az etikus magatartás, amin most azt értem, hogy nem vonjuk kétségbe a másik fél tudományos tisztességét, s a problémáról csak és kizárólag a tudományos vita tárgyát érintő érvekkel folytatunk a vitát, továbbá nem állíthatjuk tudományos téziseinket politikai vagy bármely más, nem tudományos cél szolgálatába. Alapvető követelmény továbbá, hogy hallomáson alapuló, kétséges történeti állításokkal nem érvelhetünk kutatók tudományos nézeteivel szemben.

A sajtó felelőtlensége, azaz a tudományos viták nagyközönség előtti egyoldalú megjelenítése kapcsán már 1883-ban, Vámbéry-kritikájában úgy ír Munkácsi Bernát (1860–1937), hogy azt azt ma is igaznak tarthatjuk:

„Még mielőtt megjelent volna Vámbéry műve, már hangzottak a dicsőítő frázisok és a vész hírei az eddigi nyelvtudományra, mikor pedig elhagyta a sajtót, napi lapjaink hangja valóságos örömujjongás volt, mintha a nemzet valami nyomasztó teher súlyától szabadult volna meg, s a megszabadító Vámbéry lett volna.

Meg gondolták-e azok az »irodalom-ismertető« urak, mit cselekesznek akkor, midőn valamely tudományos kérdésben, kellő ismeret hiányában, csupán a »nekem így tetszik« elvéből indulva ki ítéletet alakítanak, s ezen meg nem okolt ítéletet, mint pozitív tudományos eredményt, mint kész igazságot hirdetik a jó részint csakis tőlük tanuló laikus közönségnek? Helyes-e a népszerűség hajhászása ott is, ahol tisztán tudományos ügyről van szó? Nem inkább egyezik-e a sajtó méltóságával és feladatával, hogy olyan tudományos igazságoknak is elősegítse és terjessze általános ismeretét, melyek esetleg egyesek hiúságával vagy elfogultságával ellentétben állanak?” (Munkácsi 1883)

A tudósi felelősség kapcsán pedig álljon itt példaként Fehér Bencének, a KRE BTK docensének a barikád.hu internetes oldalon³ olvasható írásából néhány idézet. Először

³ <http://alfahir.hu/node/44657> Fehér Bence: *Egy magyar őstörténeti kutatóintézet szükségességéről*.

példákat olvashatunk a megkérdőjelezhető tudósi magatartásra (tudományos kérdés politikai cél szolgálatába állítása, vö. megjelenés helye – miközben mást vádol meg ugyanezzel), a bizonyíthatatlan állítások tényként történő elfogadására, továbbá a nyelv- és vérokonság összekeverésére (ezek dőlten kiemelve).

„Az önkényuralom alatt a tudományos kutatás szervezetét központosították, ezért nyilvánvaló volt, hogy egyetlen hivatalos elmélet marad, a többit pedig visszaszorítják. *Részben politikai okokból a finnugor eredetelmélet lett a hivatalos, általános lett az oktatása, hatalmas apparátust építettek ki hozzá, míg más elméletek kutatói amatőrök lettek és kényszerűen saját, csekély anyagból dolgoztak. Új szemléletet csak a keleti kutatóutak hoztak. A legjelentősebbek Vámbéry Ármin és Zichy Ödön útjai. Vámbéry kidolgozta a magyarság etnikai és nyelvi török eredetének hipotézisét. Ez versenyképesnek látszott a finnugor elmélettel, de az úgynevezett ugor–török háborúban a tudománypolitika elérte, hogy ezt az elméletet nyelvészeti szempontból ne vizsgálják tovább, azonban a magyarság és a török népek közti etnikai rokonságot a történeti adatok is alátámasztották. Zichy három expedícióján előfeltevés nélkül gyűjtötte minden, szóba jöhető elmülethez az adatokat, ám az óriási anyag feldolgozása nem történt meg.” (Fehér 2010)*

Hogy nem elírásról van szó, amikor az idézett szerző a nyelvrokonságot egyéb rokonsággal összekeveri, erre példa, hogy másfajta kapcsolatokat a nyelvrokonságot cáfolónak tart:

„Csakhogy a különböző tudományágak más-más irányban látják eredetünket kutathatónak. Legalábbis a szervezetileg elfogadott nyelvészet. A hivatalosan elfogadott nyelvtörténet kitar a finnugor eredet mellett, a néprajzkutatás régi eredményei azonban török irányba mutatnak, de a kommunizmus idején, hogy a primitív engelsi elképzeléseknek megfeleljen a »sámánizmusról«, ezt is »finnugrizálták.«” (Fehér 2010)

Befejezőként példát láthatunk arra, amikor a szerző a nemzetközi tudományosságban általánosan elfogadott, tudományosan nem cáfolt elméletet dehonesztál, nem tudományos elméletet propagál (ősi belső fejlődés kutatása, az egykori ősnyelv-kutatás folytatásaként), és a nyelv- és vérokonságot keveri.

„Nyelvészet: kutatandó a magyar nyelv ősi belső fejlődése, valamint a felvetődött mintegy kéttucatnyi lehetséges rokonsági kapcsolat közül a török-mongol, az iráni (szkíta-szarmata) és esetleg a feltételezhető finnugor

nyelvi kapcsolatai, továbbá a magyarsághoz honfoglalásunk óta csatlakozott népek nyelvészeti hagyatéka.” (Fehér 2010)

Hangsúlyozom, hogy magát tudósnek tartó nem írhat ilyen céllal és ilyen érvrendszerrel cikket semmilyen elmélet ellen, különösen ha azt jól láthatóan nem is ismeri. Ezzel ugyanis azoknak az amatőröknek a szintjére kerül, mint az alábbi idézet⁴ szerzője, aki a finnugor elmélet elfogadásának „tettesét” meg is nevezi: az nem más, mint maga a Magyar Tudományos Akadémia. Az alábbi idézet jó példa arra, hogy milyen szöveg születik, ha a bíráló nem rendelkezik sem szak-, sem valóságismerettel. A szerző még azzal sincs tisztában, hogy mi az MTA szerepe tudományos ügyekben.

„Tehát azt tudjuk, hogy nem létezik semmiféle finn-ugor nyelvcsaládos kapcsolat. Azt is tudjuk, hogy egyre többet van hangoztatva a dolog, mégis ezt tanítják az iskolákban, főiskolákon, egyetemeken, legalábbis hazánkban. Tehát utánanézőnk annak, hogy mégis ki erőlteti ezt. Így jutunk el a Magyar Tudományos Akadémiához.

Aki vizsgálni kezdi megalapításától kezdve mindmáig tartóan a Magyar Tudományos Akadémiának a magyar nyelvről (és a magyar történelemről) alkotott hivatalos véleményét, bizony nagyon meglepődik: a magyar nyelvről és történelemről alkotott magyar tudományos vélemény a kiegyezés után lendült át teljesen az ellenkező oldalra: mégpedig a magyarokra megalázóvá. Vajon mi volt a Magyar Tudományos Akadémia hivatalos véleménye e nagy pálfordulása előtt?”

Összefoglalva: a magyar nyelvet jelenlegi nyelvről való tudásunk, a magyar nyelv történetéről való ismereteink szerint a nyelvtudomány (és nem az akadémia) az uráli (finnugor) nyelvek közé sorolja. Azonban a magyar nyelv uráli (finnugor) volta nem jelenti a magyar nép finnugorságát is egyben. A magyar nép magyar nyelve kétféle módon válhatott az uráli (finnugor) nyelvcsalád tagjává:

1. A mai magyar nyelvet beszélő csoport egy részének elődei valamikor eredetileg is olyan területen beszélték ezt a nyelvet, ahol a mai uráli, finnugor nyelveket beszélő közösségek éltek, és a kontaktushatások következtében a magyar nyelv olyan jellemzőkre tett szert, amelyek a mai uráli, finnugor nyelvcsaládba sorolt nyelveket jellemzik. Ez olyan régen történt (kb. 6000 évvel ezelőtt), hogy ezen

⁴ <http://aaa-lap.mindenkilapja.hu/html/18174275/render/hazai-jelyzet>

időszak nyelvi eseményeire a jelenlegi nyelvészeti módszerekkel és eszközökkel nem látunk vissza (Sándor 2011).

2. A mai magyar nyelvet beszélő csoport egy részének elődei valamikor egy másik nyelvcsaládba tartozó nyelvet beszéltek, de a nyelvüket olyan erős kontaktushatások érték az uráli, finnugor nyelvek részéről, hogy a beszélők lecserélték eredeti nyelvüket (amennyiben ez a legkorábbi időkben zajlott le, a ma uráli őshazának tartott területen, akkor az 1. hipotézishez térünk vissza).

Akár az egyik, akár a másik hipotézist tartjuk valószínűbbnek, azt a nyelvtudományban általánosan elfogadott véleményt, hogy a magyar nyelv az uráli nyelvek csoportjába tartozik, egyik sem kérdőjelezi meg. És akármelyiket fogadjuk is el, semmit sem tudunk meg ez által a magyarok etnogeneziséről.

Akármelyik hipotézist fogadjuk el, az azt jelenti, hogy a magyarok elődei úgy vándoroltak végig akár a legkeletibb területekről a Kárpát-medencéig, hogy eredeti vagy cserélt finnugor nyelvüket a vándorlás során már nem cserélték le a sztyeppe övezetében legjelentősebb nyelvcsalád, az altáji nyelvcsalád valamelyik nyelvére, ami azt is jelenti, hogy a finnugor nyelvű magyar nép erős, presztízzsel rendelkező nép volt.

Hivatkozások

- Eco, Umberto 1993. *A tökéletes nyelv keresése*. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó.
- Fehér Bence 2010. *Egy Magyar Őstörténeti Kutatóintézet szükségességéről*. 2010. január 10. <http://barikad.hu/node/44657> (2015. augusztus 27.)
- Munkácsi Bernát 1883. A magyar nyelv eredete III. *Magyar Nyelvőr* **12**(1883):109–113.
- Sándor Klára 2011. *Nyelvrokonság és hunhagyomány. Rénszarvas vagy csodaszarvas?* Budapest: Typotex.
- Szinnyei József 1884. Az ugor népek. *Budenz-album*. 26–32